

Skrzyński, Tomasz

Walka o wpływy polityczne w związkach zawodowych w 1947 r. na przykładzie województwa krakowskiego

Czasy Nowożytne 20, 115-136

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tomasz Skrzyński

Walka o wpływy polityczne w związkach zawodowych w 1947 r. na przykładzie województwa krakowskiego

Z woli komunistów po II wojnie światowej Związki Zawodowe (ZZ) działające w poszczególnych grupach zawodowych (włókiennictwo, przemysł drzewny, sądownictwo, technicy, filmowcy, literaci itp.) zostały odgórnie scentralizowane. Nieco upraszczając w 1947 r. większość z nich miało czterostopniową strukturę: Rada Zakładowa, Zarząd Oddziału, Zarząd Okręgu i Zarząd Główny. Drugi i trzeci szczebel były często odpowiednikami powiatu i województwa.

Według założeń PPR związki miały występować w zakładach pracy jako reprezentant państwa i rozszerzać wpływy reżimu. W województwie krakowskim zrzeszały dziesiątki tysięcy osób. Dokładnej liczebności nie da się ustalić. Struktury ZZ masowo nie nadsyłały sprawozdań Okręgowej Komisji Związków Zawodowych w Krakowie oraz znacznie zawyżały dane. Ponadto niektóre osoby z różnych powodów należały równocześnie do 2 lub 3 ZZ. Działacze komunistyczni w omawianych strukturach „byli przede wszystkim funkcjonariuszami partyjnymi oddelegowanymi na określony odcinek pracy. Do lojalności i posłuszeństwa czuli się zobowiązani przede wszystkim wobec organizacji, która ich delegowała, a nie wobec członków związku zawodowego, których jakoby reprezentowali. Regułą, a nie wyjątkiem było, że w sytuacji konfrontacji interesu partyjnego i związkowego preferowano ten pierwszy”¹. Władze instruowały organa

¹ Najważniejszymi opracowaniami na temat ZZ w tym okresie w skali kraju są: J. Chumiński, *Ruch zawodowy w Polsce w warunkach kształtującego się systemu totalitarnego 1944–*

administracyjne, że bezstronność „nie ogranicza wcale swobody sędziów w zrzeszaniu się w związkach zawodowych [...] tym więcej, że obecne związki zawodowe według zamierzeń władz państwowych mają stanowić jeden z poważnych czynników, którym ustrój państwowy będzie się posługiwał i na którym w pewnych zadaniach będzie się opierał”². W województwie krakowskim z punktu widzenia komunistów sytuacja w zakładach wyglądała źle. Duży wpływ na ten stan rzeczy miał mniejszy niż w wielu innych regionach kraju stopień dezintegracji środowiska robotniczego oraz wpływ przedwojennych związkowców i socjalistów³.

W zaistniałej sytuacji w województwie krakowskim w ruchu zawodowym znacznie większe wpływy niż komuniści uzyskała PPS. Oficjalnie – „bratnia” partia PPR. Aktywni w jej szeregach byli zwolennicy tzw. humanizmu socjalistycznego. Ciesząc się poparciem zdecydowanej większości członków PPS podkreślali m.in. swoistą rolę ruchu zawodowego jako, niezależnego od partii politycznych, reprezentanta bezpośrednich interesów robotników. Zwracano uwagę, że przebudowa gospodarki nie jest celem samym w sobie. Jej zadaniem jest zaspokojenie potrzeb ludzi⁴. Także w krakowskiej PPS powszechny był pogląd o konieczności „podporządkowania gospodarki planowej celowi, którym jest człowiek”⁵. W jej szeregach znalazło się wielu socjalistów z okresu II Rzeczypospolitej i wojny. Robotnicy byli główną bazą rekrutacyjną tej partii w województwie krakowskim.

Wywołało to przeciwdziałanie PPR. Nieprzypadkowo sekretarz jej Komitetu Wojewódzkiego (KW) już w 1945 r. na marcowej wojewódzkiej konferencji partyjnej pouczał podległych aktywistów „trzeba będzie z PPS usu-

1956, Wrocław 1999 (cytat z s. 180); J. Naumiuk, *Na początku trudnej drogi. Ruch zawodowy w Polsce Ludowej 1944 – 1949*, Kielce 1985. Odnośnie województwa krakowskiego podstawą pozostaje wiekowa praca Reginy Artymiak, *Wkład Związków Zawodowych w umacnianie władzy ludowej w województwie krakowskim w latach 1945–1949*, Kraków 1974, mps pracy doktorskiej w Bibliotece Jagiellońskiej.

² Archiwum Państwowe w Krakowie [dalej: APKr], Urząd Wojewódzki [dalej: UW], sygn. II 770, Kopia pisma wojewody krakowskiego do starostów z 14 V 1945 r.

³ T. Skrzyński, *Polska Partia Robotnicza w województwie krakowskim w latach 1945–1946 (wybrane zagadnienia)*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 2005, T. 11, s. 136–137; APKr, PPR, sygn. 195, Sprawozdanie Ireny Mirskiej do KW PPR z wyjazdu do powiatu krakowskiego w V 1947 r.

⁴ Szerzej m.in. J. Itrich-Drabarek, *Dylematy polskich socjalistów wobec przemian ustrojowych w Polsce (1944–1948)*, [w:] *Pamiętny rok 1947*, pod red. M. E. Ożóg, Rzeszów 2001, s. 20–23, 27.

⁵ APKr, PPS, sygn. 7, Protokół posiedzenia Rady Gospodarczej Wojewódzkiego Komitetu [dalej: WK] PPS z 12 IX 1947 r.

nać wrogie agentury [czyli przeciwników hegemonii i programu PPR]”⁶. Było to trudne wobec antyrządowych nastrojów w zakładach. Nieprzypadkowo, mimo działań PPR i PPS, w niektórych fabrykach i ZZ było obecne w województwie krakowskim opozycyjne PSL. W kilku związkach np. nauczycieli czy bankowców dominowało lub miało bardzo duże wpływy⁷.

Znacznie mniejsze znaczenie posiadało na omawianym terenie Stronnictwo Pracy. Na marginesie pozostawały prokomunistyczne Stronnictwo Ludowe i Stronnictwo Demokratyczne. Nieobecne w ruchu zawodowym w województwie krakowskim były partie żydowskie. Jedynym wyjątkiem, na jaki natknęto się w aktach, był reprezentant jednego z ugrupowań syjonistycznych w radzie Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych w roku 1948⁸.

Odbyte w części zakładów w drugiej połowie 1945 r. pierwsze wybory do rad zakładowych⁹, i do zarządów związków, wykazały zdecydowaną przewagę socjalistów. Przyczyniły się do zakończenia dominacji krakowskiej PPR we władzach. W zarządach oddziałów komuniści mieli 289 mandatów, PPS 511, Stronnictwo Demokratyczne 26, a sympatyzujący częściowo z niezależnym ruchem ludowym i chadecją bezpartyjni 375¹⁰. Na najniższym szczeblu nastąpiła niekiedy zupełna eliminacja PPR z rad zakładowych¹¹. W 1946 r., mimo pomocy UB, wyniki także nie były zadowalające dla komunistów. O nastrojach wielu członków ZZ w przededniu styczniowych wyborów do sejmu w 1947 r. świadczy np. owacyjnie przy-

⁶ APKr, PPR, sygn. 1, Protokół I wojewódzkiej konferencji partyjnej PPR z 11–12 III 1945 r.

⁷ M.in. Instytut Pamięci Narodowej, Oddział w Krakowie [dalej: IPNKr], sygn. 075/34, Meldunek dekadowy Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego do Departamentu V Wydziału I Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego za 1–10 V 1946 r.; Relacja A. Podrazy z 6 XII 2002 r., w zbiorach autora; R. Artymiak, *Wkład...*, k. 101, 103, 140, 153, 160 przyp. 51, 252 podstawową pracą na temat krakowskiego PSL jest książka B. Dereńia, *Polskie Stronnictwo Ludowe w Krakowskiem 1945–1947*, Warszawa 1998.

⁸ Archiwum Akt Nowych [dalej: AAN], PPR, sygn. 295/VII – 8, Notatka dotycząca sytuacji personalnej w instytucjach ubezpieczeniowych, b.d. [1948]. Najszerzej o partiach żydowskich w województwie: J. Kwiek, *Żydzi, Łemkowie, Słowacy w województwie krakowskim w latach 1945–1949/50*, Kraków 2002; T. Skrzyński, *Polityka komunistów wobec partii żydowskich w województwie krakowskim w 1947 i 1948 r.*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 2004, T. 10.

⁹ Formalnie włączono je do Związków Zawodowych w 1947 r.

¹⁰ AAN, PPR, Mf 2100/11 (295/VII – 146), Skład zarządów krakowskich Oddziałów ZZ w roku bieżącym, b.d.; zob. też APKr, PPS, sygn. 129, Protokół konferencji powiatowej PPS w Białej z 24 II 1946 r.

¹¹ APKr, PPS, sygn. 60, Przekrój życia partyjnego [krakowskiej PPS], b.d.

jęta przez obecnych ironiczna wypowiedź lokalnego reprezentanta ruchu zawodowego na jednym z fabrycznych zebrań w Krakowie: robotnicy „zamiast węgla dostaną kartkę [wyborczą], a zamiast ziemniaków jeszcze jedną konferencję”¹².

Na dłuższą metę istnienie dwóch partii robotniczych było jedynie elementem przyjętej przez PPR taktyki walki o władzę w Polsce. Po wyborach parlamentarnych w styczniu 1947 r. logika budowanego przez nią reżimu i istniejącego realnie układu politycznego tworzyła dwie możliwości: pogłębienie się różnic i zaostrenie rywalizacji albo upodobnienie się ideologiczne PPS do komunistów. Następstwa pierwszej, wobec kontroli PPR nad organami bezpieczeństwa i wojskiem były oczywiste. Druga opcja oznaczała w praktyce stopniowe ubezwłasnowolnianie PPS. Po wyborach do realizacji tego ostatniego rozwiązania krajowe kierownictwo PPR zaczęło przygotowywać swój aktyw¹³. Nie poprzestano oczywiście na działaczach partyjnych. Można przypuszczać, że już 27 stycznia politykę wobec krakowskiej PPS omówiono na wojewódzkiej odprawie kierowników V referatów Powiatowych i Miejskich Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego¹⁴. Zapewne w jej ramach w lutym założono w UB tzw. sprawy m.in. na krakowski Miejski Komitet PPS – „Niezdecydowani”, na Okręgową Komisję Związków Zawodowych – „Rozmaitość”.

Równocześnie na niechętnie wobec komunistów nastroje w fabrykach wpływała w całym kraju znaczna obniżka niewysokich płac realnych robotników w pierwszym kwartale 1947 r. przy równoczesnym wzroście kosztów utrzymania. Nawet na jednym z zebrań wewnętrznych PPR pytano „Czy słusznym jest p[od] w[pływem] polityki partyjnej obniżanie realnej wartości płac robotników dla zachowania pełnej inwestycji przedłożonej planem?”¹⁵. Do tego dochodziło m.in. pogorszenie zaopatrzenia (np. w chleb). Tymczasem w styczniu 1947 r. bochenek kupiony na wolnym rynku był

¹² IPNKr, sygn. 075/32, pudło [dalej: p.] 155, Protokół zebrania przedwyborczego w fabryce Dr A. Wander S.A. Fabryka Chemiczno-Farmaceutyczna w Krakowie z 20 XII 1946 r.; zob. J. Chumiński, *Działalność ruchu zawodowego w środowisku pracowniczym w latach 1945–1948*, [w:] „Nauki Humanistyczne” 2000, T. 5, s. 225.

¹³ M.in. J. Wrona, *System partyjny w Polsce 1944–1950. Miejsce – funkcje – relacje partii politycznych w warunkach budowy i utrwalania systemu totalitarnego*, Lublin 1997, s. 245–246; *Stenogram plenarnego posiedzenia Komitetu Centralnego PPR z 13–14 IV 1947 r.*, [w:] *Archiwum Ruchu Robotniczego* [dalej: ARR], T. VII, s. 213–214.

¹⁴ M.in. IPNKr, sygn. 075/32, p. 143, Pismo WUBP do Powiatowych Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego w Myslenicach, Krakowie i Wadowicach z 11 II 1947 r.

¹⁵ AAN, PPR, Mf 2100/16 (295/VII – 161), Protokół konferencji organizacji partyjnej PPR w MBP 26 i 27 IV 1947 r.

przeciętnie 11,6 razy droższy od wydanego na kartę żywnościową, a litr mleka 26,7(!) razy¹⁶. Do tego dochodziły niedomagania scentralizowanego systemu rozdzielczego¹⁷.

Równocześnie PPS posiadała zdecydowanie silniejszą od komunistów reprezentację na niższych szczeblach organizacyjnych ZZ¹⁸. Sytuacja ta w znacznej mierze wynikała nie tyle z atrakcyjności programu socjalistów, ile z ich najsilniejszej po komunistach pozycji na scenie politycznej, a przede wszystkim niechęci do PPR w społeczeństwie. Po wyborach parlamentarnych wielu obywateli straciło nadzieję na obalenie władzy komunistów przez niepodległościowe podziemie lub (i) PSL. Powszechne było przekonanie, że należenie do jednej z partii popierających rząd wkrótce „będzie warunkiem sine qua non utrzymania się na stanowisku w instytucji państwowej”¹⁹. Równocześnie po fatalnych, przynajmniej na omawianym terenie, doświadczeniach z współpracy w trakcie kampanii wyborczej do sejmiku socjaliści w całym kraju domagali się, nie bez efektów, od centralnego kierownictwa swej partii większej samodzielności względem komunistów. Przykładowo na majowej wojewódzkiej konferencji PPS jeden z kierujących krakowską organizacją miejską, jeden z przedwojennych liderów ZZ w województwie, Zygmunt Bocian stwierdził „My wiemy jak pojmujemy jednolity front [komunistów i socjalistów]. Ale towarzysze z PPR mniej mówią, ile stawiają fakty dokonane i przez te fakty niezwykle dla nas bolesne i upokarzające chcą nam powiedzieć »A my tak właśnie pojmujemy jednolity front« [...] Po naszej stronie jest ręka do zgody i do dogadania się wyciągnięta. Czekamy wciąż na odpowiedź i ciągle po tej wyciągniętej ręce

¹⁶ M.in. T. Skrzyński, *Z dziejów przejmowania władzy przez Polską Partię Robotniczą w województwie krakowskim w latach 1947–1948*, Kraków 2005 mps. pracy doktorskiej w Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, k. 97; H. Gnatowska, *Rola Polskiej Partii Robotniczej w kształtowaniu i realizacji polityki socjalnej Polski Ludowej*, Białystok 1986, s. 209; APKr, PPS, sygn. 7, Protokół zebrania Rady Gospodarczej WK PPS z 26 III 1947 r.; *Stenogram plenarnego posiedzenia KC PPR, z 13–14 IV 1947 r.*, [w:] ARR, T. VII, s. 304–305; por. APKr, Okręgowa Komisja Związków Zawodowych [dalej: OKZZ], sygn. 1129, Sprawozdanie referatu organizacyjnego OKZZ województwa krakowskiego, b.d. [po 30 XI 1946 r.]. System kartkowy obejmował wówczas 90% mieszkańców miast.

¹⁷ Z bardziej humorystycznych: „Dostaliśmy okólnik, że dzieci, które idą do Komunii św. mogą otrzymać buciki białe. Zrobiliśmy zapotrzebowanie na materiał komunijny i na buciki, na które przysłano nam buty, ale nr 42 i 43 oraz na dzieci roczne i półroczne”, APKr, PPS, sygn. 7, *Protokół posiedzenia Rady Gospodarczej WK PPS z 9 V 1947 r.*

¹⁸ Wynika to nawet z akt PPR np. AAN, PPR, Mf 2136/18 (295/IX – 169), Sprawozdanie KW PPR do KC od IV 1946 do IV 1947 r.

¹⁹ AAN, Ministerstwo Administracji Publicznej [dalej: MAP], sygn. 62, Pismo krakowskiego UW do MAP z 26 IV 1947 r.

dostajemy klapsy». Dostosowując się do nastrojów sali kierujący PPS premier Józef Cyrankiewicz podkreślał: „są jeszcze w PPR towarzysze, którzy nie przyzwyczaili się do tego, aby jednolity front traktować jako sojusz dwóch równych partii, myśmy natomiast nie przyzwyczaili się do tego, aby jednolity front mógł wyglądać jak prowadzenie na smyczy ozorka, który, jeśli się opiera, to przestaje być już [za] współpracą”²⁰.

Ważne znaczenie dla pozycji PPS w zakładach miało obsadzenie do marca 1947 r. przez krakowską PPR 70% kierownictw działów personalnych. Dzięki takiemu układowi sił prowadzące je osoby, potocznie nazywane personalnikami, najczęściej rozbudowywały kosztem socjalistów wpływy komunistów w zakładach²¹. Jeden z nich, należący do PPS (Ewa Grabowska), pisał do krakowskiego Miejskiego Komitetu PPS o tym jak 20 marca dyrekcja naczelna w Łodzi powiadomiła ją o przesunięciu do innych zadań, ponieważ „na tym stanowisku musi być członek PPR”²². Nie był to odosobniony wypadek. Najczęściej ustawiczna walka wewnątrz „jednolitego frontu” obu ugrupowań coraz ostrzejsza była w miarę schodzenia po szczeblach organizacyjnych obu oficjalnie „bratnich” partii²³. Nieprzypadkowo jeden z prominentniejszych tarnowskich socjalistów – oceniając przebieg i metody walki o stanowiska oraz wybory do władz związków – podkreślał: „dobre to na wojnie, a nie przy odbudowie państwa”²⁴.

W toku rywalizacji o posady w ZZ wobec niektórych członków PPS w zakładach komunisci sięgali po represje organów bezpieczeństwa. W marcu aresztowano w krakowskiej fabryce A. Piasecki Fabryka Czekolady w Krakowie pod zarządem państwowym członków PPS: dyrektora naczelnego Władysława Pawlikowskiego, dyrektora technicznego Antoniego Milińskiego, kierownika Oddziału Edmunda Omieckiego, przewodniczącego Komitetu Fabrycznego PPS i Rady Zakładowej Władysława Goczała oraz doprowadzono do zawieszenia tej ostatniej. Najważniejszy powód za-

²⁰ APKr, PPS, sygn. 3, Sprawozdanie z III wojewódzkiej konferencji PPS 18 V 1947 r.

²¹ M.in. APKr, PPS, sygn. 7, Posiedzenie Rady Gospodarczej WK PPS z 26 III 1947 r.; APKr, PPR, sygn. 404, Pismo Wydziału Personalnego KW PPR do Wydziału Personalnego Centralnego Zarządu Przemysłu Metalowego w Warszawie z 28 X 1948 r.; APKr, PPR, sygn. 195, Sprawozdanie Komitetu Gminnego PPR w Krynicy i Grybowie z 21 XII 1947 r.

²² IPNKr, sygn. 075/32, p. 151, Pismo E. Grabowskiej do Miejskiego Komitetu PPS Kraków z 26 III 1947 r.

²³ Z. Żuławski, *Jednolity front* [1947], [w:] *Żuławski, Listy, przemówienia i artykuły 1945–1948. Ze zbiorów Zakładu Narodowego im. Ossolińskich*, oprac. I. Lipiński, J. Tyszkiewicz, Wrocław 1998, dok. 26, s. 131.

²⁴ IPNKr, sygn. 075/33, Odpis protokołu konferencji międzypartyjnej powiatowych aktywistów PPR i PPS w Tarnowie z 13 IV 1947 r.

trzymań był jasny. Jak meldowano, sytuację „wykorzystało PPR, werbując czł[onków] PPS i bezpart[yjnych] do koła fabrycznego”. Według UB ilość socjalistów w tym zakładzie miała spaść z 200 do 55²⁵. Był to wypadek pod względem drastyczności, a przynajmniej skali, odosobniony, jednak jego wpływ na pepeesowców pracujących w stolicy województwa był zapewne poważny. Wskazywał, że „bratnia” partia może zastosować taki scenariusz w każdym zakładzie kierowanym przez członków PPS.

Nie bez znaczenia dla wzajemnych stosunków socjalistów i komunistów w ruchu zawodowym, pozostawała, niechętnie widziana w KW PPR, obrona przez część lokalnych działaczy socjalistycznych interesów robotników²⁶. Tymczasem z reguły ignorując lokalne bolączki tej grupy społecznej krakowscy komuniści nie mieli w ogóle członków w wielu kołach związkowych (np. kolejarskich).

Wyrazem protestu przeciw tzw. „czerwonej burżuazji” (określenie ówczesne!) w fabrykach były przegrane wiosną 1947 r. przez komunistów wybory do władz kolejnych ZZ, nie tylko w województwie krakowskim. Masowo głosowano na bezpartyjnych i PPS. Winne było tu, jak to określano w PPR „oderwanie od mas w aparacie” i „biurokratyczne zwyrodnienie” wielu działaczy komunistycznych. Jak zauważył jeden z dobrze poinformowanych o sytuacji w kraju czołowych emigracyjnych socjalistów, forsowana przez PPR forma kapitalizmu państwowego jest „tym groźniejsza dla klasy robotniczej, że koncentruje wszystkie środki gwałtu w ręku biurokracji (zupełnie obojętne, jaki odsetek w jej składzie przypada na byłych socjalistów czy ludzi pochodzących z proletariatu – jest zresztą rzeczą znaną, że ci właśnie odznaczają się zwykle największą bezwzględnością w myśl [...] przysłowia: nie ma gorszego pana jak z chama)”²⁷. Takim wynikiem wyborów sprzyjały też dążenia socjalistów do uzyskania odpowiadającej ich wpływom przewagi w zarządach ZZ. Nie przekonywały nich obłudne apele PPR o parytet we władzach dyktowane rzekomo koniecznością „scemen-

²⁵ IPNKr, sygn. 075/32, p.150, Raport I sekcji V wydziału WUBP do MBP za 1–15 IV 1947 r. Inny przykład ibidem, Raport I sekcji V wydziału WUBP do MBP za V 1947 r.; zob. też APKr, Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość [dalej: Zrzeszenie WIN], sygn. 9, „Sojusz bratnich partii” [za III 1947 r.].

²⁶ APKr, PPR, sygn. 11, Protokół posiedzenia egzekutywy KW PPR z 13 III 1947 r.

²⁷ *List Zygmunta Zaremby do Włodzimierza Sznarbachowskiego z 30 I 1947 r.*, [w:] Z. Zaremba, *Listy 1946–1967*, oprac. O. Błatonowa i A. Friszke, Warszawa 2000, dok. 23, s. 150; zob. też m.in. S. Wilczyński, *Wspomnienia z lat 1890–1996*, Biblioteka Narodowa Mf 87983, T. 2, k. 463; IPNKr, sygn. 075/33, Sprawozdanie dekadowe PUBP Chrzanów do WUBP z 23 X 1947 r.

towania bloku [partii proreżimowych]”²⁸. Tym bardziej, że wobec niewielkich wpływów na szczeblu lokalnym, krakowscy komuniści stawiali się właśnie na opanowanie zarządów ZZ i nadzorowanie przez nie rad zakładowych.

Sytuację uratowała wymuszona na krajowym kierownictwie PPS przez PPR wspólna umowa wyborcza. Była ona traktowana instrumentalnie²⁹. Nie przypadkowo odpowiadający we władzach centralnych PPR za kontakty z partiami politycznymi Roman Zambrowski zarzucał socjalistom, iż „nie chcą nas dopuścić do większości w zarządach”. Dla komunistów umowa miała być, dzięki odgórnjej presji „sprawdzeniem siły” nierównoprawnej współpracy obu partii oraz stworzyć warunki do ofensywy przeciw „elementom” niechętnym hegemonii PPR w zakładach. W tym celu KW PPR nakazał wymuszać na terenie województwa unieważnienie innych niż uzgodniona z komunistami list wyborczych. Zgodnie z decyzją krajowego kierownictwa partii komunistycznej przewyżczeniem „antyjednolitofrontowych tendencji w szeregach PPS” w ruchu zawodowym zajmowały się Wydziały Zawodowe Komitetów Wojewódzkich, Powiatowych i Miejskich PPR. Równocześnie do akcji komuniści włączyli UB. Dnia 19 kwietnia w I sekcji V Wydziału Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego powołano specjalną podsekcję zajmującą się wyłącznie wyborami do władz związkowych. Skorzystano naturalnie z sieci agenturalnej. W praktyce jednak krakowscy socjaliści starali się omijać zapisy umowy obu partii. Zdarzały się wypadki konkurowania kilku list kandydatów do władz ZZ w zakładach, co było dla PPR niekorzystne. Rozmiary klęski krakowskiej PPR zmniejszyły: działania komunistycznych kierowników działów personalnych, UB, niektórych dyrekcji; korzystny dla komunistów sposób głosowania; rozbijanie zebrań wyborczych w celu ich unieważniania oraz powtarzania wyborów na szczeblu lokalnym w dogodniejszym dla PPR terminie; przypadki bezprawnej interwencji jej działaczy (np. I sekretarza Komitetu Powiatowe-

²⁸ M.in. AAN, MAP, sygn. 62, Pismo krakowskiego UW do MAP z 26 IV 1947 r.; AAN, PPR, Mf 2093/15 (295/VII – 62), Odpis odpisu pisma kierownika Wydziału Komunikacyjnego Centralnego Komitetu Wykonawczego [dalej: CKW] PPS do kierowników Wojewódzkich Wydziałów Komunikacyjnych PPS z 20 II 1947 r.; IPNkr, 075/33, Protokół odprawy sekretarzy kół żywieckiej PPR z 7 V 1947 r.

²⁹ M.in. APKr, PPR, sygn. 773, Pismo Centralnego Wydziału Zawodowego KC PPR i Centralnego Wydziału Społeczno-Zawodowego CKW PPS do Komitetów Wojewódzkich, Powiatowych i Miejskich PPR i PPS z 15 III 1947 r.; *Protokół posiedzenia CKW PPS z 2 IV 1947 r.*, [w:] *Protokoły Centralnego Komitetu Wykonawczego PPS (luty – wrzesień 1947 r.)*, oprac. W. Mroczkowski i T. Sierocki, „Z Pola Walki” 1986, nr 3, dok. 3, s. 127; zob. J. Tomaszewski, *Ruch zawodowy na Dolnym Śląsku w latach 1945–1950*, Wrocław 1999, s. 157.

go) w czasie głosowań; eliminowanie aktywistów PPS ze stanowisk w zakładach, korzystanie przez władze związkowe z niedawno wprowadzonego prawa łatwego rozwiązywania rad zakładowych, wymuszanie wspólnej listy głosowanej en bloc, oraz przyjmowanie do pracy i forsowanie w wyborach powiązanych z PPR bezpartyjnych. Podobnie jak w latach poprzednich w części zakładów wybory w 1947 r. w ogóle się nie odbyły (m.in. cały przemysł skórzany). Termin wyborów w poszczególnych związkach był dostosowywany przez KW do aktualnego przygotowania lokalnych komunistów. Aktywiści PPR w powiatach nie zawsze stawali na wysokości polecenego im przez władze zadania. Winni mieli być też zbyt mało „pomagający” komunistyczni starostowie. Ostatecznie województwo krakowskie wypadło według oceny KW najgorzej w kraju. Przykładowo według niepewnych szacunków, uwzględniających zapewne zmiany w następnych miesiącach, w zarządach oddziałów ZZ funkcjonujących w województwie PPR posiadała 257 mandatów, PPS 556, bezpartyjni 374, Stronnictwo Ludowe 11, Stronnictwo Demokratyczne 13 a Stronnictwo Pracy 1 (niewykluczone, iż zestawienie to pomija niektóre mniej ważne związki, w których komuniści posiadali niewielkie wpływy). W ponad 46% rad zakładowych w mieście Krakowie komuniści nie posiadali swojej reprezentacji. Tam gdzie ją mieli rezultaty wyborów zazwyczaj znacznie przewyższały ich wpływy³⁰.

Taki stan rzeczy wynikał także z niepopularności części kandydatów PPR wśród członków własnej partii. Była ona zasłużona. Przykładowo dy-

³⁰ M.in. APKr, PPR, sygn. 11, Protokoły posiedzeń egzekutywy KW PPR w Krakowie z III i IV 1947 r.; APKr, PPR, sygn. 195, Protokół walnego zgromadzenia Pracowników Komunalnych Użyteczności Publicznej i Zarządu Miejskiego odbytego 29 III 1947 r. przesłany do KW PPR; APKr, PPR, sygn. 774, *Uchwała Sekretariatu KC PPR z 17 III 1947 r.* opublikowana [w:] *PPR Rezolucje, odezwy, instrukcje i okólniki Komitetu Centralnego, T 3, I 1947 r. – XII 1948 r.*, Warszawa 1973, dok. 10, s. 46–50; APKr, PPR, sygn. 774, Okólnik KW PPR do Komitetów Powiatowych z 15 III 1947 r.; APKr, PPR, sygn. 315, Protokół konferencji Wydziałów Komunikacyjnych KW PPR i WK PPS z 8 IV 1947 r.; AAN, PPR, Mf 2093/15 (295/VII – 64), Sprawozdanie delegata Wydziału Komunikacyjnego KC PPR z wyjazdu do Szczakowej w III 1947 r.; IPNkr, sygn. 075/32, p.150, Raport I sekcji V wydziału WUBP do MBP za 1 I – 25 V 1947 r.; APKr, PPR, sygn. 195, Protokół walnego zebrania pracowników OZETu w Tarnowie sporządzony przez bezprawnie biorącego w nim aktywny udział I sekretarza KP PPR, b.d. [po 30 III 1947 r.]; IPNkr, sygn., 075/32, p. 143, Odpis pisma WUBP do PUBP z 10 IV 1947 r.; *Stenogram plenarnego posiedzenia KC PPR z 13–14 IV 1947 r.*, [w:] ARR, T. VII, s. 226–227, 270, 273, 287; *Sprawozdanie CKW na XXVII Kongres we Wrocławiu 14–17 XII 1947 r.*, b.d. i m. w., s. 70. Spośród opracowań najważniejsze: J. Chumiński, *Ruch...*, s. 206, 212, 217–218; R. Artymiak, *Rola ruchu zawodowego w kształtowaniu jednolitego frontu klasy robotniczej w woj. krakowskim w latach 1945–1948*, „Zeszyty Naukowe Akademii Górniczo-Hutniczej” 1976, nr 545, s. 68; Item, *Wpływy polityczne PPR i PPS w ruchu zawodowym na terenie województwa krakowskiego (1945–1948)*, „Kwartalnik Historii Ruchu Zawodowego” 1974, R. 13, nr 2, s. 25.

rektor Zakładu Energetycznego Okręgu Krakowskiego, były członek Związku Patriotów Polskich inżynier N. L. w odpowiedzi na prośbę o podniesienie zaniżonych zarobków miał stwierdzić, „że jak będą się dalej upominać, to znaczy, że się buntują, a to sobie załatwi przez Urząd Bezpieczeństwa”. Równocześnie pod groźbą wyrzucenia z pracy, „proponował fizyczne zbliżenie” niektórym pracownikom³¹. Znamienne, że głównym, jak się wydaje, sposobem podnoszenia – niższej niż przed II wojną światową – wydajności w 1947 r., nie było polepszanie warunków życia przewodniej rzekomo według PPR grupy społecznej, ale podnoszenie norm produkcyjnych w zakładach. Równocześnie wobec protestów robotniczych komuniści stosowali bez skrupów, te same metody jak wcześniej – ostro potępiane przez PPR – władze carskie i sanacja (z nielicznymi w skali kraju procesami włącznie). Mimo tego i stosunkowo małej urbanizacji w 1947 r. w województwie krakowskim mogło mieć miejsce nawet 1.330³² zatargów pracowników z dyrekcjami. Wybuchły też 22 strajki (4 miejsce w kraju)³³. O częstych przypadkach „komenderowania” ZZ i nie uznawania ich uprawnień przez dyrekcje i administrację pisało nawet w PRL-owskich opracowaniach³⁴.

W tej sytuacji zdając sobie sprawę z kluczowego znaczenia, jaką miała dla PPS walka o wpływy w ruchu zawodowym, w celu dalszego zwiększania swojej reprezentacji komuniści zaangażowali na szeroką skalę UB, wyższe władze w poszczególnych związkach i kontrolowane przez PPR dyrekcje zakładów. Dla zastraszenia stosowano też aresztowania³⁵. Odnosnie województwa krakowskiego największe odbicie w źródłach ma zatrzymanie przez UB, i próba werbunku, długoletniego działacza przedwojennego Związku Zawodowego Kolejarzy, aktywisty PPS-WRN w czasie hitlerowskiej okupacji, ówczesnego sekretarza Związku Zawodowego Pracowników Kolejowych (ZZK) i członka Okręgowego Komitetu PPS Kolejarzy Kraków Franciszka Magdo-

³¹ J. Mikułowski-Pomorski, *Kraków w naszej pamięci*, Kraków 1991, s. 230–231. Pamiętnikarz podał tylko inicjały dyrektora.

³² Szacunek orientacyjny. Punktem wyjścia do obliczeń była różnica ilości strajków obliczona przez Ł. Kamińskiego i podana w sprawozdaniu OKZZ (22 i 9). Według tego ostatniego ilość zatargów wynosiła 545.

³³ Ł. Kamiński, *Polacy wobec nowej rzeczywistości 1944–1948: formy pozainstytucjonalnego, żywiołowego oporu społecznego*, Toruń 2000, s. 130–147; APKr, OKZZ, sygn. 1723, Sprawozdanie OKZZ za 1945–1947 r.; zob. AAN, PPR, Mf 2093/1 (295/VII – 3), Protokół posiedzenia Sekretariatu KC PPR z 3 XI 1947 r.

³⁴ H. Jakubowska, *Rozwój i działalność związków zawodowych w Polsce w latach 1944–1948*, [w:] *Ruch robotniczy w Polsce Ludowej*, pod red. J. W. Gołębiowskiego i W. Góry, Warszawa 1980, s. 142–144.

³⁵ J. Chumiński, *Ruch...*, s. 217, 219–222.

nia. Powodem było sprzeciwianie się wystawieniu wspólnej listy i podkreślanie, iż, w odróżnieniu od sfałszowanych wyborów do sejmu, o składzie zarządu w związku zdecydują jego członkowie³⁶. Ten „argument” komuniści stosowali także w związkach mniej dla nich ważnych. Przykładowo już na przełomie marca i kwietnia 1947 r., „prewencyjnie” – na czas wyborów do władz Związku Zawodowego Filmowców Polskich, aresztowano członka jego dotychczasowego zarządu w Krakowie, biletera kina „Wanda”, Jakuba Zimnego³⁷. W tej sytuacji komuniści uzyskali na terenie województwa znacznie więcej mandatów niż to wynikało z wpływów w zakładach.

Jednym z bardziej drastycznych przykładów jest ZZK. Według Romana Zambrowskiego kolejarze i miasto Łódź byli „najsłabszym odcinkiem w akcji wyborczej [do sejmu]”³⁸. Mimo, iż w wielu kołach ZZK komuniści nie mieli ani jednego lub pojedynczych członków uzyskali 21% miejsc w zarządach oraz 30% wśród delegatów na zjazd województw krakowskiego i rzeszowskiego. W porównaniu z wynikami PPS (po około 65%) było to i tak najmniej w Polsce. Dla porównania oba ugrupowania uzyskały w skali kraju odpowiednio 32% (PPR) i 48% (PPS) w zarządach i odpowiednio 46% i 45% wśród delegatów³⁹. Wynik w Małopolsce znano w PPR za zadowalający. Miał on wynikać z zastosowania w maju i pierwszej połowie czerwca 1947 r. przez komunistów „stanowczej i giętkiej taktyki” wobec „bratniej” partii. Przykładowo pod presją PPR po jej klęskach w Nowym Sączu i Tarnowie Wojewódzki Komitet PPS musiał zgodzić się na ponowne przeprowadzenie wyborów w strukturach ZZK w Nowym Sączu. Wymuszono też na nim polecenie odbycia wspólnych zebrań kół obu partii w tych miejscowościach. Miały być poświęcone przeprowadzeniu ponownych wyborów z dogodnym dla PPR wynikiem⁴⁰.

³⁶ M.in. IPNKr, sygn. 075/33, Odpis doniesienia działacza PPR do WUBP z 1 III 1947 r.; APKr, Zrzeszenie WiN, sygn. 9, Sprawozdanie informacyjne WiN za VII 1947 r.; IPNKr, sygn. 075/33, Pismo PUBP Tarnów do WUBP z 8 X 1948 r.; zob. AAN, PPR, Mf 2093/15 (295/VII – 62), Komunikat Wydziału Zawodowego KC PPR z 31 III 1947 r.; APKr, PPS, sygn. 120, Kwestionariusz odznaczeniowy F. Magdonia z 1947 r.

³⁷ IPNKr, sygn. 075/32, p. 150, Raport I sekcji V wydziału WUBP do MBP za 20 III – 25 IV 1947 r.

³⁸ AAN, PPR, Mf 2093/1 (295/VII – 3), *Posiedzenie Sekretariatu KC PPR z 25 I 1947 r.*

³⁹ Stosunek sił na 18 VI łącznie z województwem rzeszowskim AAN, PPR, Mf 2093/15 (295/VII – 62), Komunikat Wydziału Zawodowego KC PPR z 20 VI 1947 r.; *Biuletyn Informacyjny MBP z 12 XII 1947 r.*, [w:] *Biuletyny Informacyjne Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego 1947 r.*, Warszawa 1993, s. 230

⁴⁰ M.in. AAN, PPR, Mf 2093/15 (295/VII – 64), Sprawozdanie z przebiegu wyborów do ZZK za 20 V – 15 VI 1947 r.

Wkrótce komuniści wykorzystując pomyślne dla siebie rezultaty czerwcowych obrad Rady Naczelnej PPS jeszcze bardziej zwiększyli nacisk na socjalistów by zgadzali się na bardziej dogodną dla PPR wielkość i skład reprezentacji socjalistów w ruchu zawodowym. Przykładem w województwie krakowskim może być wymuszenie korzystnego składu zarządu Oddziału Związku Zawodowego Pracowników Przemysłu Spożywczego⁴¹. Działaczom komunistycznym nakazano ustalanie „jednolitofrontowców” (tzn. socjalistów uległych wobec PPR) i „prawicowców” (tzn. zwolenników niezależności PPS). Podstawą do zakwalifikowania była, tak jak w innych wypadkach, aktualna postawa danego socjalisty wobec żądań PPR⁴². Dlatego m.in. korzystniej dla komunistów przebiegały w województwie krakowskim jesienne wybory do kolejnych związków. Poza zwiększeniem swojej reprezentacji udało się PPR wprowadzić na stanowiska niektórych uległych wobec siebie socjalistów⁴³. Znaczenie miała tu też odnotowana przez Zrzeszenie Wolność i Niezawisłość „Znaczna redukcja PPSowców w fabrykach i urzędach”⁴⁴. W październiku 1947 r. udało się KW PPR wymusić kolejną wspólną instrukcję w sprawie kampanii wyborczej w ZZ. Kandydaci z ramienia PPS mieli być uzgodnieni z komunistami⁴⁵. Równocześnie 8 października powołano przy Okręgowej Komisji Związków Zawodowych komisję zatwierdzającą i unieważniającą wyniki wyborów do rad zakładowych. W jej skład weszli czołowi, przedwojenni jeszcze, komuniści w krakowskim ruchu zawodowym Władysław Kozub i Stanisław Susuł oraz uległy wobec PPR socjalista Stanisław Kowalczyk⁴⁶. W tej sytuacji nie dziwią rozwiązywania rad zakładowych w czasie jesiennych wyborów do kolejnych ZZ. Zdarzały się wypadki nacisków administracyjnych do zwolnień

⁴¹ IPNKr, sygn. 075/32, p. 143, Dane dotyczące Krakowa z 23 VIII 1947 r.; zob. Protokół posiedzenia CKW PPS z 29 VII 1947 r., [w:] *Protokoły...*, dok. 4, s. 140; *Regulamin wyborczy do Rad Zakładowych oparty na zasadach tajności i równości*, „Naprzód” 6 VII 1947 r., nr 182.

⁴² Zob. AAN, PPR, Mf 2093/15 (295/VII – 64), Okólnik do kierowników Wydziałów Komunikacyjnych KW PPR z 14 X 1947 r.

⁴³ APKr, PPR, sygn. 11, Protokół posiedzenia egzekutywy KW PPR z 3 XI 1947 r.; zob. *Protokół odprawy szefów WUBP w MBP z 13 XI 1947 r.*, [w:] *Aparat bezpieczeństwa w latach 1944–1956. Taktyka, strategia, metody*, oprac. A. Paczkowski, Warszawa 1994, część I, s. 212.

⁴⁴ APKr, Zrzeszenie WiN, sygn. 10, Sprawozdanie informacyjne WiN z 10 VIII 1947 r. Skali tego zjawiska nie udało się ustalić.

⁴⁵ Formalnie podobne prawa uzyskała PPS, Z. Kozik, *Partie i stronnictwa polityczne w Krakowskiem 1945–1947*, Kraków 1975, s. 407–408; zob. APKr, PPR, sygn. 11, Protokół posiedzenia egzekutywy KW PPR z 17 X 1947 r.

⁴⁶ IPNKr, sygn. 075/32, p. 150, Raport I sekcji V wydziału WUBP do MBP za X 1947 r.

z pracy włącznie. Funkcjonariusze UB asystowali przy zebraniach wyborczych kół związkowych. Już w marcu 1947 r. na jednym z nich krytykujący władze kolejarz Władysław Jania stwierdził „mówiłbym więcej, ale się boję, bo tu na sali siedzi ktoś z Bezpieczeństwa i pisze”⁴⁷. KW PPR nakazywał dążyć do tego by wszystkie zebrania przedwyborcze były uzgodnione odgórnie. Wobec nakazanej przez „Warszawę” współpracy uniemożliwiało to krakowskim socjalistom niewygodne dla PPR wystąpienia. Mimo to w październiku 1947 r. kierujący organami bezpieczeństwa Jan Olkowski narzekał na posiedzeniu kierownictwa krakowskiej partii komunistycznej na niewystarczające współdziałanie odpowiednich Wydziałów Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego i KW⁴⁸.

To ostatnie wykorzystało także wymuszoną przez kierownictwo PPR wspólną instrukcję krajowych władz obu partii z 29 września. Nakazywała ona m.in. by, gdy do zarządu wejdą tylko reprezentanci jednego ugrupowania, część stanowisk dobrowolnie ustępować drugiemu. W ówczesnym układzie sił umowa ta była dla krakowskich komunistów bardzo korzystna i stosowana jednostronnie na ich korzyść. W wypadku przewagi PPR można było przecież odstępować miejsca jedynie uległym sobie członkom PPS. Oficjalnie nazywało się to eliminacją tarć i tworzeniem z ruchu zawodowego obszaru „zbliżenia” obu partii⁴⁹. Mimo tych działań, PPR, licząc się z nastrojami pracowników, w wielu zakładach nadal odkładała wybory.

Na wrześniowym posiedzeniu Centralnego Komitetu Wykonawczego PPS zajmujący się ZZ we władzach krajowych socjalistów były działacz krakowski Adam Kuryłowicz stwierdził „wiele rażących objawów negatywnych w ruchu zawodowym, w życiu codziennym”⁵⁰. Kierujący PPR w województwie krakowskim I sekretarz Ryszard Strzelecki podkreślał na listopadowym plenum KW, że reprezentacja partii komunistycznej w ruchu zawodowym musi być proporcjonalna do jej hegemonicznej pozycji na scenie politycznej. Miano nie dopuścić do rad zakładowych „jawnych i zamaskowanych naszych wrogów”⁵¹. Stąd dla ułatwienia zwiększenia, nadal skromniejszej od socjalistów, swej reprezentacji, na konferencji jednego

⁴⁷ AAN, PPR, Mf 2093/15 (295/VII – 64), Sprawozdanie delegata Wydziału Komunikacyjnego KC PPR z wyjazdu do Szczakowej w III 1947 r.

⁴⁸ APKr, PPR, sygn. 11, Protokół posiedzenia egzekutywy KW PPR z 17 X 1947 r.

⁴⁹ Zob. R. Artymiak, *Wpływy...*, s. 27; *Protokół posiedzenia BP KC PPR z 10 X 1947 r.*, [w:] *Protokoły posiedzeń Biura Politycznego KC PPR 1947–1948*, oprac. A. Kochański, Warszawa 2002, dok. 23, s. 118.

⁵⁰ Protokół posiedzenia CKW PPS z 10 IX 1947 r., [w:] *Protokoły...*, dok. 6, s. 149.

⁵¹ APKr, PPR, sygn. 7, Protokół plenum KW PPR z 17 XI 1947 r.

z powiatowych aktywów postanowiono „zwalczać warcholstwo i antyjedynolitą działalność wśród związkowców”⁵². W wielu (większości?) regionach województwa do akcji wkraczało UB⁵³. Wykorzystywano też kontrolę nad kierownictwami zakładów. Przykładowo w początkach września – po przejęciu kosztem PPS stanowiska kierownika działu personalnego w rafinerii Nafty w Sowlinach (powiat limanowski) – rozpoczęto tam pozyskiwanie członków do szeregów partii komunistycznej. Jak stwierdzono oględnie dzięki przejęciu tej posady „PPR uzyskuje duży wpływ na członków PPS, jak również i na pozostałych ludzi bezpartyjnych, którzy to biorą pod uwagę, iż partia PPR pragnie swym członkom zapewnić jakiekolwiek utrzymanie”⁵⁴. Obawa utraty pracy na rzecz komunistów była u tamtejszych socjalistów tym większa, że powiat ten należał do posiadających największe ukryte bezrobocie w województwie.

Pretekstem do domagania się przez komunistów usuwania działaczy krakowskiej PPS był ich, wynikający m.in. z dużego udziału przedwojennych aktywistów, bardziej liberalny niż w PPR stosunek do robotniczych strajków⁵⁵.

Kolejne pogorszenie pozycji socjalistów w ZZ przyniosła konferencja partii komunistycznych w Szklarskiej Porębie. Znamienna jest reakcja egzekutywy KW na niezadowolające PPR wyniki wyborów do rady zakładowej w kopalni soli w Wieliczce. W październiku na posiedzeniu krakowskich władz partii komunistycznej II sekretarz KW Stanisław Łopot podkreślał konieczność wymuszenia zmian personalnych w dyrekcji i podjęcia działań przez komisję specjalną. Miała ona „znaleźć” zarzuty w stosunku do socjalistów zasiadających w dotychczasowej radzie zakładowej. Na początku listopada na posiedzeniu tego gremium Adam Polewka domagał się „dopilnowania” dogodnego dla PPR składu komisji mającej zbadać wysunięte przez komunistów zarzuty ekonomiczne w stosunku do dyrekcji⁵⁶. Doprowadziło to do dogodnych dla PPR wyników w następ-

⁵² APKr, PPR, sygn. 455, Protokół wspólnej konferencji powiatowego aktywu brzeskiej PPR i PPS z 5 VIII 1947 r.

⁵³ M.in. APKr, PPR, sygn. 195, Sprawozdanie z konferencji aktywu powiatowego tarnowskiej PPR i PPS z 9 VIII 1947 r.

⁵⁴ IPNKr, sygn. 075/33, Sprawozdania dekadowe PUBP Limanowa do WUBP z 10 i 20 IX 1947 r.

⁵⁵ AAN, PPR, sygn. 2100/11 (295/VII – 144), Pismo Mariana Czerwińskiego „Do Drogiego Towarzysza” z 18 XII 1947 r.; APKr, PPS, sygn. 3, Sprawozdanie III wojewódzkiej konferencji PPS z 18 V 1947 r.; zob. Ł. Kamiński, *Polacy...*, s. 103, 129–130.

⁵⁶ APKr, PPR, sygn. 11, Protokoły posiedzeń egzekutywy KW PPR z 12 X i 3 XI 1947 r.

nych wyborach do rady⁵⁷. Sprawa nie miała jedynie wymiaru lokalnego. Liderem wielickich socjalistów był prezes Rady Wojewódzkiej PPS Józef Jedynak. Działania tego typu miały zastraszyć aktywistów „bratniej” partii. Nieprzypadkowo zapewne na 18 października planowano zwołanie wojewódzkiej narady wszystkich komunistycznych kierowników i referentów personalnych⁵⁸. W tej sytuacji swoiste znaczenie miało nakazywane aktywistom przez KW pogłębienie współpracy z krakowską PPS w toku wyborów do rad zakładowych. Chodziło o skłonienie „bratniego” ugrupowania do współdziałania na warunkach PPR. Tym bardziej, że drugim wymienionym w tym samym dokumencie celem było popieranie wyboru do rad powolnych sobie socjalistów i utracanie kandydatów PPS niedogodnych dla komunistów⁵⁹. Ważne miejsce zajmowało tu wykorzystanie kierowników działów personalnych. Celem „zabezpieczenia” zjazdów krajowych Związków Zawodowych Pracowników Przemysłu Chemicznego; Transportowców i Kolejarzy przed obecnością niewygodnych dla siebie socjalistów PPR zaangażowało też UB⁶⁰. Jak podkreślał kierujący nim w skali kraju Stanisław Radkiewicz: „Wszystkie te sprawy – PSL, PPS i kleru – są sprawami przede wszystkim naszej partii. We wszystkich tych sprawach my jesteśmy czynnikiem dodatkowym, pomocniczym. Bardzo ważnym, mogącym wiele pomóc partii w rozwiązaniu tych zagadnień, ale czynnikiem pomocniczym”⁶¹.

We wrześniu nakazano wymuszenie na Wojewódzkim Komitecie PPS dalszych ustępstw wobec PPR. Zamierzano wykorzystać je w wzmocnieniu pozycji komunistów w wyborach do rad zakładowych. W prasie nakazano ogłosić „wzorcowe” przykłady współpracy obu partii na tym terenie i o wspólnych zebraniach⁶². W ówczesnych realiach nawet odmowa przez komitet PPS organizowania wspólnej zabawy sylwestrowej z PPR na szczeblu lokalnym mogła sprowokować komunistów do interwencji

⁵⁷ APKr, PPS, sygn. 37, Sprawozdania z zebrań aktywów powiatowych PPS województwa krakowskiego, b.d. [lato 1948], wypowiedź J. Jedynaka.

⁵⁸ APKr, PPR, sygn. 775, Pismo KW.PPR do wszystkich KP PPR z 30 IX 1947 r.

⁵⁹ APKr, PPR, sygn. 774, Instrukcja wewnętrzna I sekretarza KW do Komitetów Powiatowych, Gminnych, Fabrycznych i Kopalnianych PPR, b.d. [przed 21 X 1947 r.].

⁶⁰ M.in. APKr, PPR, sygn. 616, Pismo Wydziału Personalnego Fabryki Kabli w Krakowie do m.in. Komitetu Miejskiego w Krakowie i KW PPR z 20 XI 1947 r.; IPNKr, sygn. 075/33, Pismo WUBP do PUBP Tarnów z 29 XI 1947 r.

⁶¹ *Protokół odprawy szefów...* z 13 XI 1947 r., s. 235.

⁶² APKr, PPR, sygn. 11, Protokół posiedzenia egzekutywy KW PPR z 18 IX 1947 r.; zob. *Dobre rezultaty daje współzawodnictwo w hucie „Florian” w Świętochłowicach*, „Naprzód” 7 XI 1947 r., nr 305.

w UB i pociągnąć za sobą „zainteresowanie” organów bezpieczeństwa takim przejawem „wrogiego” wobec „bratniej” partii nastawienia PPS⁶³. Taka postawa socjalistów kolidowała, bowiem z... szczegółowymi instrukcjami krajowych władz partii komunistycznej⁶⁴. W tej sytuacji nie dziwi, że jeden z Powiatowych Urzędów Bezpieczeństwa Publicznego donosił bez ogródek, że celem przeprowadzenia wyborów do rady zakładowej w wadowickiej fabryce drutu jest jedynie eliminacja niewygodnych dla PPR socjalistów⁶⁵.

Należy też pamiętać o faktycznym dysponowaniu przez PPR znacznie większą ilością mandatów dzięki przeforsowywaniu w głosowaniach „swoich” bezpartyjnych, uległych działaczy PPS i agenturze UB. W listopadzie 1947 r. I sekretarz KW podkreślał: „nie wszyscy obecni towarzysze zrozumieли zadanie typowania [w „bratniej” partii] jednolitofrontowców [PPS z PPR]. Nie trzeba się z tym kryć, że my głosujemy na PPS, ale jednolitofrontowców, w ten sposób realizować będziemy naszą politykę rozwarstwiania, wydzielania i pokazywania jednolitofrontowców”⁶⁶.

Nagłaśnianie przez propagandę zacieśnianie współpracy obu ugrupowań osłabiało pozycję PPS w ZZ. Siłą rzeczy całkowicie utożsamiano ją teraz z budowanym przez komunistów reżimem. Fatalny wpływ na pozycję PPS miało w tej sytuacji, odnotowywane nawet w sprawozdaniach PPR, pogorszenie jesienią 1947 r. warunków materialnych robotników oskarżających niekiedy reżim, że odbudowuje kraj głównie ich kosztem. Nieprzypadkowo we wrześniu miała miejsce ostatnia w latach czterdziestych ogólnopolska fala strajkowa⁶⁷. W tej sytuacji nie dziwi zwiększenie reprezentacji PPR w wybranych jesienią 1947 r. władzach związków.

W drugiej połowie grudnia, na posiedzeniu egzekutywy KW, Wydział Zawodowy pouczało, że „winien w planie pracy uwzględniać szczegółowo pozycje, które w najbliższym czasie musi opanować”⁶⁸. Nie przypadkowo na jednym z kolejnych posiedzeń tego gremium padła propozycja by w za-

⁶³ IPNKr, sygn. 075/33, Meldunek PUBP Wadowice do WUBP z 25 XII 1947 r.

⁶⁴ B. Rogowska, *Funkcje polityczne świąt religijnych w Polsce w latach 1945–1950*, „Nomos” 1999, nr 24/25, s. 138.

⁶⁵ IPNKr, sygn. 075/33, Meldunek o przebiegu sprawy „szpiedzy” na wadowicką PPS z 11 XI 1947 r.

⁶⁶ APKr, PPR, sygn. 11, Protokół posiedzenia egzekutywy KW PPR z 3 XI 1947 r.

⁶⁷ Zob. A. Paczkowski, *Strajki, bunt, manifestacje jako „polska droga” przez socjalizm*, Poznań 2003, s. 34, 42; S. Ciesielski, *Opinie i nastroje polskiej klasy robotniczej w latach 1944–1948 (w świetle ocen organizacji i instancji PPR)*, „Zeszyty Naukowe Wojskowej Akademii Politycznej” 1984, nr 121, s. 73, 82, 83.

⁶⁸ APKr, PPR, sygn. 11, Protokół posiedzenia egzekutywy KW PPR z 18 XII 1947 r.

kładach zwrócić „baczność uwagę na zacieśnienie współpracy między kołami PPR i PPS, a dyrekcją i Radą Zakładową”⁶⁹.

Konflikt Zarządu Głównego Związku Zawodowego Metalowców ze zdominowaną przez PPS (92%) i popieraną przez pracowników radą zakładową w Fabryce Lokomotyw „Fablock” (oskarżaną o zbytnią aktywność w obronie interesów robotników oraz przeciwstawianie się ingerencjom kierownika działu personalnego) zakończyła się w grudniu aresztowaniem części jej członków, wynikającym z tego strajkiem i wymianą składu rady. W nowej – nie akceptowanej przez załogę – zasiadały w 75% osoby proponowane przez PPR⁷⁰.

Należy tu wspomnieć o stosunku komunistów do obecności w ruchu zawodowym innych ugrupowań. Niezależny ruch ludowy w skali kraju na najniższych szczeblach posiadał zróżnicowane wpływy prawdopodobnie w zdecydowanej większości wszystkich ZZ (np. pocztowcy, podwarszawscy kolejarze)⁷¹. Wiosną 1947 r. kontynuowano usuwanie reprezentacji PSL z lokalnych zarządów związków. Przypuszczalnie, podobnie jak w innych województwach, wykorzystywano w tym celu zwolnienia z pracy członków i sympatyków stronnictwa⁷². Akcja ta nie zakończyła się pełnym sukcesem PPR. Jeszcze w maju do limanowskich powiatowych władz Związku Zawodowego Pracowników Państwowych wszedł reprezentant PSL⁷³. W tym czasie, według UB (i Okręgowej Komisji Związków Zawodowych), członek PSL (Aksman) miał zasiadać w mieszczącym się w Krakowie Zarządzie Głównym Związku Zawodowego Techników⁷⁴. Opozycji sprzyjał m.in. sposób budowania ZZ przez komunistów. Przykładowo pracownicy umysłowi niezależnie o funkcji (nieprzestrzegającym wyjątkiem byli jedynie dyrektorzy) pracujący w kopalniach należeli do Związku Zawodowe-

⁶⁹ APKr, PPR, sygn. 11, Protokół posiedzenia egzekutywy KW PPR z 21 XII 1947 r.

⁷⁰ APKr, PPS, sygn. 42, Protokół odprawy pełnomocników weryfikacyjnych i sekretarzy Powiatowych i Miejskich Komitetów PPS z 9 II 1948 r.; AAN, PPR, Mf2136/18 (295/IX – 174), Sprawozdanie KW PPR do KC PPR za IV 1948 r.; *Biuletyn Informacyjny MBP* z 23 XII 1947 r., [w:] *Biuletyny Informacyjne...*, s. 240–241; IPNkr, sygn. 010/8402, T. 1, Kopia przesłuchania Ludwika Gancarczyka z 12 I 1948 r.; J. Chumiński, *Działalność...*, s. 231.

⁷¹ M.in. AAN, PPR, Mf 2093/15 (295/VII – 62), Komunikaty Wydziału Zawodowego KC PPR z 1947 r.

⁷² Zob. R. Buczek, *Na przełomie dziejów. Polskie Stronnictwo Ludowe w latach 1945–1947 r.*, Wrocław 1989, s. 379; H. Komarnicki, *Rola i miejsce PSL w systemie społeczno-politycznym Polski Ludowej 1945–1947 r.*, Warszawa 1987, s. 511.

⁷³ AAN, PPR, Mf 2093/15 (295/VII – 62), Komunikat Wydziału Zawodowego KC PPR z 5 V 1947 r.

⁷⁴ IPNkr, sygn. 075/32, p. 149, Meldunek specjalny szefa WUBP do MBP z 10 V 1947 r.

go Górników. Tymczasem ZZ grupujące inteligentów i innych pracowników umysłowych miały dla PPR znaczenie drugorzędne. Nieprzypadkowo sprawa likwidacji wpływów PSL (i osłabienia znaczenia PPS) trafiła jeszcze na sierpniowe posiedzenie egzekutywy KW⁷⁵. W początkach listopada dąbrowskich leśników reprezentował w lokalnych władzach związkowych członek PSL Mieczysław Ozimek⁷⁶. Nie był to przypadek. Jeszcze w grudniu 1947 r. na 16 Oddziałów Związku Zawodowego Pracowników Leśnych w Krakowie tylko w trzech było po jednym przedstawicielu komunistów⁷⁷.

Przebiegające równolegle z nasileniem presji komunistów na PPS, unicestwienie jesienią legalnej opozycji było ważnym czynnikiem nacisku na wszystkich działaczy związkowych nie z PPR. Z woli tej ostatniej „odrodzone” przez komunistów w końcu 1947 r. PSL było praktycznie nieobecne w ruchu zawodowym. Nawet wśród delegatów na odbyty w maju 1948 r. krajowy zjazd Związku Zawodowego Pracowników i Robotników Rolnych to stronnictwo posiadało na 576 tylko jednego reprezentanta. Nawet Stronnictwo Pracy miało ich ⁷⁷⁸.

Rolę drugorzędnego pomocnika komunistów w walce z PPS wyznaczono Stronnictwu Ludowemu. Nikłe znaczenie miało ono np. przy zwalczaniu tradycyjnie silnej pozycji socjalistów w Związku Zawodowym Pracowników i Robotników Rolnych. Jeszcze w końcu lipca 1947 r. komuniści posiadali tu tylko kilku działaczy. Kierownictwo krakowskiej PPR zobowiązało jednak kierownika Wydziału Rolnego KW przedwojennego komunistę Józefa Łabuza do opracowania planu wyrwania tego związku spod wpływu PPS i PSL⁷⁹. Odnośnie socjalistów realizacja powiodła się tylko częściowo. W styczniu 1948 r. na posiedzeniu egzekutywy KW zastępca kierownika Wydziału Organizacyjnego Komitetu Centralnego Antoni Alster nakazywał krakowskim komunistom przejąć od PPS kontrolę nad związkiem⁸⁰. Stronnictwo Ludowe wykorzystano także w 1948 r. Przykładem może być ograniczanie wpływów PPS w wyborach w Związku Zawodowym Pracowników Bankowych Kas Oszczędności i Ubezpieczeń⁸¹.

⁷⁵ APKr, PPR, sygn. 11, Protokół posiedzenia egzekutywy KW PPR z 31 VII 1947 r.

⁷⁶ IPNKr, sygn. 075/33, Meldunek specjalny PUBP Dąbrowa Tarnowska do WUBP z 8 XI 1947 r.

⁷⁷ APKr, PPR, sygn. 11, Protokół posiedzenia egzekutywy KW PPR z 18 XII 1947 r.

⁷⁸ AAN, PPR, Mf 2100/11 (295/VII – 144), Sprawozdanie z 3 krajowego zjazdu delegatów ZZ Robotników Rolnych 15–16 V 1948 r.

⁷⁹ APKr, PPR, sygn. 11, Protokoły posiedzeń egzekutywy KW PPR z 31 VII i 14 VIII 1947 r.

⁸⁰ APKr, PPR, sygn. 13, Protokół posiedzenia egzekutywy KW PPR z 8 I 1948 r.

⁸¹ APKr, PPR, sygn. 622, Sprawozdanie KM PPR Kraków za III 1948 r.

Równocześnie często zapewne PPR i PPS ustalały zaocznie wielkość i skład osobowy reprezentacji Stronnictwa Ludowego m.in. w różnych władzach ZZ⁸².

W uzyskiwaniu przewagi nad socjalistami w ruchu zawodowym krakowska PPR wykorzystywała reprezentację Stronnictwa Demokratycznego⁸³. Tym bardziej, że w województwie zdarzali się aktywiści w pełni dyspozycyjni. Jednego z krakowskich członków Zarządu Głównego Związku Zawodowego Pracowników Przemysłu Konfekcyjnego, zastępcę członka Wojewódzkiego Komitetu stronnictwa komuniści scharakteryzowali następująco: „Jest skłonny do wstąpienia do PPR, lecz S[tronnictwo] D[emokratyczne] zatrzymało go z powodu tego, że był im potrzebny w celach organizacyjnych”. W kampanii przed referendum i wyborami uczestniczył „wykonując polecenia dawane mu przez związkowców czł. PPR”⁸⁴.

W wiosennych wyborach krakowscy działacze Stronnictwa Demokratycznego weszli m.in. do okręgowych zarządów Związku Zawodowego Pracowników Gastronomicznych i Związku Zawodowego Pracowników Ubezpieczeń Społecznych⁸⁵. Byli także obecni w radach zakładowych⁸⁶. Do skrajnych przypadków należała w 1947 r. ta w, zarządzanych przez państwo, Połączonych Fabrykach Sukna w Białej. Na 18 osób było aż 5 członków Stronnictwa Demokratycznego, czyli wszyscy, jacy wówczas pracowali w tym zakładzie, i ani jednego reprezentanta PPR⁸⁷.

Stronnictwo rozszerzało też wpływy reżimu w związkach zdominowanych przez pracowników umysłowych. Było co rozszerzać. Przykładowo jeszcze w marcu 1948 r., mimo presji, komuniści w krakowskim Związku Zawodowym Literatów Polskich nie mieli nawet 10% członków⁸⁸. Nieprzypadkowo żądano we wrześniu 1947 r. przesłania do kontrolowanych przez PPR władz krajowych stronnictwa wykazów jego członków należą-

⁸² M.in. APKr, PPR, sygn. 19, Protokoły posiedzeń „szóstki” politycznej PPR i PPS w Białej z 14 VII, 30 X 1948 r.; APKr, PPR, sygn. 826, Protokół konferencji porozumiewawczej przedstawicieli PPS, PPR i ZZ w Nowym Targu z 18 VI 1948 r.

⁸³ M.in. zob. AAN, Stronnictwo Demokratyczne [dalej: SD], sygn. 491, Odpis protokołu zjazdu wojewódzkiego SD z 14 III 1948 r.

⁸⁴ IPNKr, sygn. 075/32, p. 154, Pismo WUBP Kraków do WUBP Łódź z 14 IV 1948 r.

⁸⁵ M.in. APKr, PPR, sygn. 11, Protokół posiedzenia egzekutywy KW PPR z 27 III 1947 r.

⁸⁶ M.in. AAN, PPR, Mf 2136/20 (295/IX – 183), Zestawienia zakładów i przedsiębiorstw przemysłowych w 1948.

⁸⁷ APKr, PPR, sygn. 406, Charakterystyka Połączonych Fabryk Sukna d. Dracher, Rabinowicz, Rczysowski (?) w Białej z 1947 r.

⁸⁸ APKr, PPR, sygn. 622, Sprawozdanie KM PPR Kraków za III 1948 r.

cych do poszczególnych ZZ⁸⁹. W celu zwiększenia dyspozycyjności aktywistów ugrupowania w tych strukturach nakazano w październiku członkom uzgadniać wszystkie wystąpienia na zjazdach czy naradach z Radą Gospodarczą Stronnictwa Demokratycznego⁹⁰. Kierował nią tajny członek PPR i był agent radziecki Włodzimierz Lechowicz.

Mimo protestów władz Stronnictwa Pracy (podporządkowanych od lata 1946 r. komunistom), władze PPR dobrze widziały eliminowanie jego działaczy z władz ruchu zawodowego wszystkich szczebli. W ocenie Haliny Jakubowskiej w szybkości zmniejszania się reprezentacji w tych strukturach w skali kraju stronnictwo ustępowało jedynie opozycyjnemu PSL. Zdaniem Jędrzeja Chumińskiego wynikało to z wrogiego nastawienia aparatu partyjnego w fabrykach⁹¹.

Nasilały się naciski w zakładach pracy na przechodzenie członków Stronnictwa Demokratycznego i Stronnictwa Pracy do PPR. Przykładowo z polecenia reprezentującego komunistów na krakowskiej kolei Leona Gehorsama, wykorzystując groźbę przeniesienia służbowego w inny rejon kraju, wciągnięto 7 maja do partii komunistycznej zasiadającego w komisji rewizyjnej koła ZZK w Szczakowej członka Stronnictwa Pracy Alojzego Polcia. Był on przed latem 1946 r. zastępcą prezesa Zarządu Powiatowego tego ugrupowania w omawianej części województwa⁹².

Warto tutaj porównać wspólną instrukcję dotyczącą wyborów do rad zakładowych przemysłu górniczego krakowskich kierownictw PPR i PPS, odnośne pismo władz centralnych obu ugrupowań i instrukcję wewnętrzną KW z 1947 r. Tylko pierwsza przewiduje ewentualną obecność w radach zakładowych przedstawicieli Stronnictwa Demokratycznego i Stronnictwa Pracy⁹³. Istnieje jednak możliwość, iż zapis w tej instrukcji

⁸⁹ *Okólnik Wydziału Społeczno-Zawodowego Centralnego Komitetu SD* z 26 IX 1947 r., [w:] *Stronnictwo Demokratyczne w Polsce Ludowej*, cz. 1, Warszawa 1968, cz. I, dok. 58, s. 195–196; zob. m.in. Archiwum Nauki PAN i PAU, Spuścizna W. Goetla, sygn. 60/I, Kopia protokołu posiedzenia Rady Naczelnej SD z 28–29 VI 1947 r.

⁹⁰ Archiwum Nauki PAN i PAU, Spuścizna W. Goetla, sygn. 60/I, Pismo WK SD do W. Goetla z 14 XI 1947 r.

⁹¹ H. Jakubowska, *Rozwój...*, s. 143–144; J. Chumiński, *Ruch...*, s. 105, 173–174, por. 213; AAN, PPR, sygn. 2100/8 [295/VII – 129], Pismo Zarządu Głównego Stronnictwa Pracy [dalej: SP] do KC PPR z 27 IX 1947 r.

⁹² IPNkr, sygn. 075/31, Charakterystyka zawiadowcy stacji kolejowej Szczakowa z 2 VI 1949 r.; AAN, PPR, Mf 2093/15 (295/VII–64), Sprawozdanie delegata Wydziału Komunikacyjnego KC PPR z wyjazdu do Szczakowej [po 11 III 1947 r.]; zob. APKr, PPR, sygn. 406, Charakterystyki pracowników fabryki w Mościcach z 1948. Po 1946 r. w powiecie chrzanowskim Stronnictwo Pracy nie miało struktur.

⁹³ *Instrukcja KW PPR i WK PPS w Krakowie w sprawie wyborów do rad zakładowych*

wynikał jedynie z prób rozbicia głosów nieprzychylnych komunistom robotników. Krakowskie koło tramwajarzy Stronnictwa Pracy trwało jedynie dzięki temu, że za głównego przeciwnika zakładowi działacze PPR uznali dominujących tu socjalistów. Sprzyjał temu układ sił w zakładzie. Jeszcze w początkach 1948 r. na 1700 pracowników do PPS miało należeć 600 osób, do Stronnictwa Pracy 200, a PPR 100⁹⁴. Dla zwiększenia tu wpływów PPR I sekretarz Komitetu Miejskiego w Krakowie Kazimierz Legomski już w marcu 1947 r. proponował obsadzenie przez komunistę stanowiska kierownika działu personalnego w krakowskich tramwajach⁹⁵. Równocześnie działacze PPR nie stonili od gróźb pod adresem niektórych zatrudnionych tam członków Stronnictwa Pracy⁹⁶. Nie oznacza to oczywiście, że między kołami PPS i Stronnictwa Pracy w krakowskich tramwajach była zawsze współpraca⁹⁷.

Początek 1948 r. przyniósł nasilenie presji PPR na objęcie pełnej kontroli nad ruchem związkowym⁹⁸. Wyniki wyborów w ZZ coraz częściej wypełniały „zadanie nałożone przez władze partyjne” PPR⁹⁹. Ostateczna wymuszona kapitulacja PPS nastąpiła w marcu 1948 r.

Wówczas – zgodnie z instrukcjami „Warszawy” – PPR rozpoczęła kolejny etap zwiększania kosztem socjalistów swej reprezentacji w ruchu zawodowym. Zmiany polegały na „oczyszczeniu [z] elementów wrogich i zastąpienia ich jednostkami wartościowymi dla naszej partii”¹⁰⁰.

W 1948 i 1949 r., podobnie jak w innych województwach, usuwano z ruchu zawodowego także członków innych ugrupowań. Spotkało to np.

z 17 X 1947 r., [w:] K. Ćwik, *Problemy współdziałania PPR i PPS w województwie krakowskim 1945–1948*, Warszawa – Kraków 1974, s. 186; APKr, PPR, sygn. 774, Instrukcja wewnętrzna KW PPR w sprawie wyborów do Rad Zakładowych b.d. [przed 21 X 1947 r.]; APKr, PPR, sygn. 773, Kopia pisma Centralnego Wydziału Zawodowego KC PPR i Centralnego Wydziału Społeczno – Zawodowego CKW PPS do Komitetów Wojewódzkich Powiatowych i Miejskich PPR i PPS z 15 III 1947 r.

⁹⁴ AAN, SP, sygn. 394, Pismo kierownika Wydziału Spraw Zawodowych Zarządu Wojewódzkiego SP Kazimierza Wilgi do Sekretariatu Generalnego SP z 5 II 1948 r., dane liczbowe przybliżone.

⁹⁵ APKr, PPR, sygn. 11, Protokół posiedzenia egzekutywy KW PPR z 13 III 1947 r.

⁹⁶ AAN, SP, 394, Pismo kierownika Wydziału Spraw Zawodowych ZW SP do Sekretariatu Generalnego SP z 5 II 1948 r.

⁹⁷ M.in. IPNKr, sygn. 075/32, p. 143, Kopia doniesienia „Topora” z 10 III 1947 r.

⁹⁸ M.in. APKr, PPS, sygn. 13, bez tytułu i daty [Skarga Wydziału Przemysłowego WK PPS do CKW II/III 1948 r.]

⁹⁹ Cyt. z: APKr, PPS (!), sygn. 65, Protokół posiedzenia kolegium Prasowego przy Wydziale Propagandy KW PPR z 8 III 1948 r.

¹⁰⁰ APKr, PPR, sygn. 622, Sprawozdanie KM PPR Kraków za IV 1948 r.

członka Powiatowego Komitetu Stronnictwa Demokratycznego w Żywcu Franciszka Cycona(?)-Różyckiego¹⁰¹.

Należy podkreślić, że powyższe działania PPR podejmowała wbrew szeregowym członkom ruchu zawodowego nie wyłączając przewodniej rzekomo w nowym ustroju klasy – czyli robotników. Nieprzypadkowo, gdy 8 marca 1948 r. na zebraniu załogi w fabryce A. Piasecki, „kiedy tow. Ścibor ze związku zawodowego, członek PPS powiedział, że robotnicy są współgospodarzami fabryk sala wybuchnęła śmiechem”. Charakterystyczne, że tamtejsi komuniści potraktowali sprawę jako zagrożenie i zażądali karnych zwolnień z pracy¹⁰².

¹⁰¹ IPNKr, sygn. 075/33, Charakterystyka byłego PPS [!] w powiecie żywieckim za 25 I – 25 II 1949 r.

¹⁰² IPNKr, sygn. 075/32, p. 155, Odpis protokołu kierownika działu personalnego fabryki A. Piasecki do Komitetu Dzielnicowego PPR z 13 III 1948 r.